

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

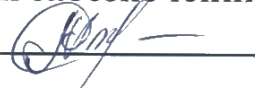
30 » 08 2024 р.

Програма виробничої практики

**студентів галузі знань 07 Управління та адміністрування
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
освітньо-професійна програма «Підприємництво та торгівля»
(ступінь вищої освіти - БАКАЛАВР)**

**Розглянуто та схвалено
на засіданні групи забезпечення
спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»**

**Протокол № 2 від 30 серпня 2024р.
голова групи забезпечення спеціальності**

 Ольга СОБКО

Тернопіль – 2024

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Метою виробничої практики як складової навчального процесу у виробничих умовах є поглиблення та закріплення теоретичних знань, здобутих в процесі навчання, формування навичок розв'язання прикладних завдань, підготовка до самостійної роботи на посадах, визначених Державним класифікатором професій та відображених в освітньо-професійній програмі підготовки бакалаврів підприємництва та торгівлі.

Основне завдання практики – реалізація прикладної (практичної) складової освітнього процесу у забезпеченні *програмних результатів навчання*, визначених освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів, зокрема:

ПРН 1. Використовувати базові знання з підприємництва, торгівлі і біржової діяльності й уміння критичного мислення, аналізу та синтезу в професійних цілях.

ПРН 2. Застосовувати набуті знання для виявлення, постановки та вирішення завдань за різних практичних ситуацій в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.

ПРН 3. Мати навички письмової та усної професійної комунікації державною й іноземною мовами.

ПРН 4. Використовувати сучасні комп'ютерні і телекомунікаційні технології обміну та розповсюдження професійно спрямованої інформації у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

ПРН 5. Організовувати пошук, самостійний відбір, якісну обробку інформації з різних джерел для формування банків даних у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

ПРН 6. Вміти працювати в команді, мати навички міжособистісної взаємодії, які дозволяють досягати професійних цілей.

ПРН 7. Демонструвати підприємливість в різних напрямках професійної діяльності та брати відповідальність за результати.

ПРН 8. Застосовувати одержані знання й уміння для ініціювання та реалізації заходів у сфері збереження навколишнього природного середовища і здійснення безпечної діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

ПРН 9. Знати вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної і правової держави.

ПРН 10. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально на основі етичних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства.

ПРН 11. Демонструвати базові й структуровані знання у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності для подальшого використання на практиці.

ПРН 12. Володіти методами та інструментарієм для обґрунтування управлінських рішень щодо створення й функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур.

ПРН 13. Використовувати знання форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин для забезпечення діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

ПРН 14. Вміти застосовувати інноваційні підходи в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності.

ПРН 15. Оцінювати характеристики товарів і послуг у підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності за допомогою сучасних методів.

ПРН 16. Знати нормативно-правове забезпечення діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур і застосовувати його на практиці.

ПРН 17. Вміти вирішувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур і розв'язувати проблеми у кризових ситуаціях з урахуванням зовнішніх та внутрішніх впливів.

ПРН 18. Знати основи обліку та оподаткування в підприємницькій, торговельній і біржовій діяльності.

ПРН 20. Знати основи бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків та результатів діяльності підприємницьких, торговельних і біржових структур з урахуванням ризиків.

2. ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

За час виробничої практики студент повинен згідно з орієнтовним календарно-тематичним планом його проходження, опрацювати та відобразити у звіті комплекс питань та завдань.

2.1. Загальна характеристика підприємства і ринку його функціонування

Загальне ознайомлення з підприємством студент-практикант здійснює за участі керівника практики від підприємства. При цьому слід вивчити вид і масштаби діяльності підприємства, охарактеризувати продукцію (послуги, роботи) підприємства, їх особливості та переваги.

Доцільно вивчити склад підрозділів підприємства, організаційну структуру управління ним, функціональну роль окремих його підрозділів (осіб), взаємозв'язки між ними; режим роботи підприємства, правила внутрішнього розпорядку, його особливості тощо.

Варто коротко охарактеризувати елементи ринкової інфраструктури, які впливають на діяльність підприємства, а також нормативно-правове середовище, в якому функціонує суб'єкт підприємництва (законодавчі акти, положення, інструкції, загальнодержавні та місцеві регуляторні акти, патенти, ліцензії та ін.).

У звіті про практику доцільно відобразити (у додатках) Статут підприємства, копії ліцензій, патентів; схематично показати структурну побудову підприємства та описати функції окремих підрозділів (осіб).

Дослідження ринку функціонування підприємства необхідно розпочати із загальної характеристики ринку, на якому функціонує суб'єкт підприємництва: місткість ринку, його географія, демографічна структура.

Проаналізувати ринок конкретного продукту, його сегментацію, частку окремих виробників, обсяги збуту та ін.; охарактеризувати найбільш впливових ринкових конкурентів.

Проаналізувати стратегічні напрямки розвитку ринку, можливості збільшення частки підприємства на ньому, можливості виходу підприємства на зовнішній ринок, чинники, які сприяють (перешкоджають) розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства (зовнішньої торгівлі, міжнародної кооперації, обміну досвідом та ін.).

У звіті про практику доцільно схематично відобразити сегментацію ринку, на якому функціонує підприємство, частку обсягу продукції (продажів) кожного із конкурентів, власну частку на ринку, демографічну структуру ринку та ін.

2.2. Ресурси підприємства

Ознайомлення із ресурсами підприємства варто розпочати із вивчення його *персоналу*, чисельності працівників, складу і структури персоналу; методів визначення потреби у працівниках певних категорій.

Необхідно проаналізувати показники використання персоналу (продуктивність праці, трудомісткість продукції), виявити можливі напрямки та резерви зростання продуктивності праці. Дослідити використовувані на підприємстві форми та системи оплати праці, інші методи мотивації праці.

Вивчення *основних засобів* підприємства доцільно розпочати із дослідження їх складу, функціональної, видової (технологічної), вікової структури; звернути увагу на використовувані на підприємстві методи нарахування амортизації для різних груп основних засобів; оцінити показники відтворення та ефективності використання основних засобів.

Дослідити склад і структуру *оборотних активів* підприємства, джерела і чинники їх формування. Проаналізувати порядок розрахунку нормативів оборотних засобів та обігових коштів; показники оцінки ефективності використання оборотних активів.

Охарактеризувати *нематеріальні активи* підприємства, їх склад, захист та використання; порядок розрахунку за використання нематеріальних активів підприємства; наявні на підприємстві ліцензії і патенти,

Проаналізувати склад *фінансових ресурсів* підприємства, їх види і джерела формування; співвідношення між власним і позиковим капіталом; напрями використання фінансових ресурсів підприємства.

Аналіз *інвестиційних ресурсів* підприємства варто провести у напрямку дослідження обсягів інвестування на підприємстві, джерел

покриття потреби в інвестиціях; аналізу показників оцінки та чинників впливу на ефективність інвестицій.

У звіті про виробничу практику варто навести у таблицях склад персоналу, основних засобів, оборотних активів, нематеріальних активів, фінансових ресурсів; схематично – структуру персоналу, функціональну і видову структуру основних засобів, оборотних активів, логотип підприємства та ін.

2.3. Товарна політика і маркетингові комунікації підприємства

На виробничих підприємствах слід з'ясувати механізм і джерела формування виробничої програми; навести натуральні та вартісні показники виробничої програми; напрямки удосконалення формування виробничої програми.

На торгових підприємствах, підприємствах ресторанного господарства або побутового обслуговування варто дослідити товарний асортимент (товарні групи та підгрупи), оцінити показники, які характеризують асортимент, напрямки перегляду товарного асортименту, послуг (розширення, скорочення, стабілізація, елімінування тощо), джерела формування товарного асортименту.

Також необхідно проаналізувати показники товарообороту торгового або іншого підприємства, чинники впливу на нього і тенденції розвитку.

Доцільно дати характеристику служби маркетингу підприємства (за наявності) або функціональних обов'язків маркетолога підприємства (за відсутності окремої служби маркетингу).

З'ясувати, які форми маркетингових комунікацій використовуються на підприємстві, а також їх засоби.

Оцінити рекламну діяльність підприємства, виявити найбільш ефективні засоби реклами, рекламний бюджет, напрямки удосконалення рекламних заходів та формування рекламної політики.

Охарактеризувати систему стимулювання збуту на підприємстві, її ефективність; використовувані інші засоби маркетингових комунікацій та їх місце у формуванні маркетингової комунікативної політики.

У звіті про практику відобразити в таблицях номенклатуру і асортимент продукції підприємства, глибину і ширину товарних груп, за можливості – прайс-листи; навести план рекламних заходів підприємства та інших засобів маркетингових комунікацій.

2.4. Управління логістичними процесами на підприємстві

Дослідження логістичних процесів на підприємстві варто розпочати із характеристики основних видів логістичних потоків, які мають місце на підприємстві: матеріального, інформаційного, фінансового, сервісного.

Далі необхідно охарактеризувати окремі складові елементи логістики підприємства: закупівельних, виробничих, складських, транспортних, збутових.

Необхідно вивчити механізм закупівель на підприємстві: джерела закупівель, кількість постачальників, їх спеціалізація, частка у формуванні товарних запасів та асортименту, віддаленість від підприємства, переваги і недоліки кожного з них.

Дослідити основні та допоміжні виробничо-технологічні або торговельно-технологічні процеси, які мають місце на підприємстві, їх параметри та управління ними; охарактеризувати виробничі цехи, торгові зали, зали для відвідувачів; їх оснащення тощо.

Охарактеризувати складське господарство підприємства, кількість і види складів, їх оснащення, основні складські операції; виявити обсяги сировинно-матеріальних і товарних запасів; проаналізувати чинники впливу на величину запасів на підприємстві; методи нормування запасів, розрахунок нормативів запасів; систему контролю за величиною запасів на підприємстві.

Проаналізувати збутову систему підприємства: канали і географію збуту, кількість споживачів (покупців), а також способи доставки продукції споживачам (покупцям). Паралельно слід охарактеризувати транспортне господарство підприємства, його роль у логістичній системі підприємства.

Охарактеризувати логістичну стратегію підприємства.

У звіті про практику варто навести схеми кожної із підсистем логістичної системи підприємства: постачання (закупівлі), виробництво, складування, збут, транспортування, взаємозв'язки між ними.

2.5. Оцінка результатів діяльності підприємства та ризиків

Необхідно проаналізувати порядок формування загальних витрат на виробничих підприємствах або поточних витрат на торгових підприємствах; порядок складання планових калькуляцій різних видів продукції. Охарактеризувати порядок формування кошторису витрат підприємства.

Охарактеризувати систему ціноутворення та проаналізувати рівень цін на продукцію підприємства у порівнянні з конкурентами: методи ціноутворення для різних видів продукції, систему знижок, акцій, промоцій та ін. Навести приклад формування ціни на один із видів продукції підприємства.

Навести схеми формування та розподілу прибутку підприємства, проаналізувати основні чинники впливу на величину прибутку.

Ознайомитись із практикою розрахунків ПДВ, акцизного податку, податку на прибуток підприємства, витрат на оплату відсотків за використовувані кредити (за наявності).

Проаналізувати показники прибутковості (рентабельності) діяльності підприємства, а також виробництва (реалізації) окремих видів продукції, іншими показниками оцінки фінансово-економічного стану підприємства.

Охарактеризувати систему оцінки та контролю якості продукції підприємства, навести перелік нормативних документів, якими керується підприємство в процесі виробництва, зберігання, транспортування продукції.

Проаналізувати і дати оцінку реальним та ймовірним ризикам у діяльності підприємства, ознайомитись із системою антикризових заходів.

У звіті про практику необхідно відобразити схему формування ціни на одиницю продукції підприємства, а також схематично порядок формування і розподілу прибутку підприємства.

2.6. Оцінка та перспективи розвитку біржової діяльності

Ця складова виробничої практики вимагає від студента-практиканта умінь поєднати набуті теоретичні знання і практику функціонування конкретного суб'єкта підприємництва в частині участі останнього у розвитку біржової діяльності в регіоні.

Для цього варто проаналізувати особливості формування попиту і пропозиції на біржовому і позабіржовому ринку; порівняти і обґрунтувати порядок формування цін на продукцію самим підприємством та біржових цін; вивчити особливості організації збуту продукції через біржовий ринок та обґрунтувати можливість участі підприємства у біржових торгах.

Проаналізувати особливості та перспективи розвитку біржової діяльності у світовому, внутрішньодержавному та регіональному масштабах.

ПІДСУМКИ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

Після завершення виробничої практики, написання звіту, заповнення та завірення щоденника практики, керівник практики від кафедри перевіряє зданий на кафедру звіт, дає загальну оцінку виконаної роботи у вигляді відгуку і вирішує питання про допуск звіту до захисту.

Підсумком практики є **диференційований залік**, який відбувається у формі індивідуального захисту студентами звітів про практику перед комісією у складі, визначеному завідувачем кафедри.

КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни визначається як середньозважена величина залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту.

Заліковий модуль 1 (оцінка змісту та оформлення звіту)	40%
Заліковий модуль 2 (захист звіту)	60%

Диференційований залік з практики оцінюється **за шкалою ЗУНУ**, адаптованою до національної шкали:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

Сам процес оцінювання результатів практики студентів-випускників включає:

- перевірку керівниками практики щоденника та звіту про практику;
- написання керівником від кафедри відгуку із зазначенням повноти виконання програми практики та допуску студента до захисту звіту;
- відповіді студента на поставлені запитання під час захисту звіту.

Критерії оцінювання. Оцінка «відмінно» ставиться студенту за умови повного та своєчасного виконання програми виробничої практики без суттєвих зауважень і ґрунтовних відповідей на запитання під час захисту звіту про практику; «добре» – за умови виконання програми практики та індивідуального завдання на 80% та чітких відповідей на запитання; «задовільно» – за умови виконання студентом програми практики на 60% та чітких відповідей на більшість запитань.

Диференціація оцінки в межах національної шкали проводиться відповідно до наведеної вище шкали індивідуально для кожного студента за рішенням комісії.

Оцінка за виробничу практику заноситься до заліково-екзаменаційної відомості та залікової книжки студента з підписами членів комісії.

Студент, який не виконав програму практики або одержав незадовільну оцінку при захисті звіту, не допускається до складання атестаційного екзамену і скеровується вдруге на виробничу практику в період, визначений керівництвом ЗВО, а в окремих випадках може бути відрахований із числа студентів.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апопій В.В., Міщук І.П., Рудницький С.І., Хом'як Ю.М. Теорія та практика торговельного обслуговування: навч. посіб. К.: ЦНЛ.2019. 456 с.
2. Апопій В.В., Серета С.А., Шутовська Н.О. Основи підприємництва : навч. посібник. Львів : Новий світ-2000, 2021. 324 с.
3. Балджи М.Д., Допіра І.А., Однолько В.О. Економіка та організація торгівлі: навч. посіб. Київ: Кондор-видавництво, 2017. 368 с.
4. Біржова діяльність : навчальний посібник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Птащенко, д.е.н., проф. О. М. Собко, д.е.н., проф. О. М. Сохацької, кандидата наук PhD О.Ю. Сохацького. Тернопіль : Університетська думка, 2024. 270 с.
5. Бозуленко О.Я. Організація торгівлі: навч. посіб. Чернівці, 2021. 240 с. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/ua/content/download/nayka/monography/bozulenko_2021.pdf
6. Бойчик І., Собко О. Економіка та організація торгівлі: навч. посіб. Тернопіль, 2024. 324 с.
7. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Должанський І.З, Загорна Н.О. Бізнес-план: технологія розробки. К.: Центр учбової літератури. 2020. 380 с.
9. Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника, д.е.н., проф. О.І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.

10. Економіка підприємництва : підручник / за ред. Л.В. Фролової. Одеса : Бондаренко М.О., 2020. 708 с.
11. Економічна енциклопедія : [у 3 т.] / ред. рада : Б. Д. Гаврилишин, В. А. Ющенко, В. С. Гальчинський. К. : Вид. центр «Академія» ; Тернопіль : Академія народного господарства. 2000.
12. Закон України «Про інноваційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
13. Карпюк Г.І. Основи підприємництва : навч. посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. Київ, 2021. 108 с.
14. Краус К.М., Краус Н.М., Манжура О.В. Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навчально-методичний посібник. К.: Аграр Медіа Груп, 2021. 454 с.
15. Кузьмін О., Пирог Л. Соціальна відповідальність. Практичний аспект. Київ : Кондор, 2020. 244 с.
16. Кузьмін О., Станасюк Н., Пасінович І., Пирог О., Чернобай Л. Основи корпоративної соціальної відповідальності. Стратегії та ділові практики. Київ : Кондор, 2021. 244 с.
17. Михалюк Н. І. Планування діяльності підприємств: навч. посібник. Львів : Новий світ-2000, 2021. 620 с.
18. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
19. Національний проєкт. Дія. Бізнес. URL: <https://business.dii.gov.ua/>
20. Основи економічної грамотності та підприємництва: навч. посібник / Алексеева С.В., Базиль Л.О., Байдулін В.Б., Гриценко І.А., Єршова Л.М., Закатнов Д.О., Орлов В.Ф., Сохачька Г.В. Житомир : Полісся, 2021. 248 с.
21. Павлов К. В., Лялюк А. В., Павлова О.М., Данилюк Т. І. Економіка та організація біржової діяльності : навчальний посібник. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2023. 274 с.
22. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність : підручник / за заг. ред. О. В. Димченко; [О. В. Димченко, О. Д. Панова, В. В. Коненко та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 432 с.
23. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: монографія / А. Д. Бергер та ін.; за заг. ред. проф. Н. М. Соломянюк, проф. Л. В. Страшинської ; Нац. ун-т харч. технологій. - Київ : ЛІДЕР, 2020. – 220 с.
24. Підприємництво: навч. посіб. / за ред. д-р екон. наук Собко О.М., проф., канд. екон. наук, доц. Бойчик І. М. Тернопіль: Економічна думка. 2023. 308 с.
25. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
26. Приходько Д. О. (2021) Основи біржової діяльності : підручник. Х. : ФОП Бровін О.В., 2021. 280 с.
27. Приходько Д.О. Основи біржової діяльності : підручник. Харків: ФОП Бровін О.В., 2021. 280 с.
28. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання збору даних для моніторингу реалізації Цілей сталого розвитку» від 21 серпня 2019 р. № 686-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-2019-%D1%80#Text>
29. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>
30. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

31. Цілі сталого розвитку та Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>